

Turizm Eğitimi Teorisindeki Gelişmeler Üzerine Bir İnceleme

A Review on Developments in Tourism Education Theory

Mehmet KÜÇÜKAHMETOĞLU* - Kutay OKTAY**

* Doktora Öğrencisi,
Kastamonu Üniversitesi
Turizm İşletmeciliği
Ana Bilim Dalı
ORCID: 0000-0001-
9335-3232
E-mail:
mehmetkucukahmetoglu
@hotmail.com

** Prof. Dr., Kastamonu
Üniversitesi, Turizm
Fakültesi
ORCID: 0000-0003-
0552-0913
E-mail:
koktay@kastamonu.edu.
tr

Makale Türü
Article Type
İnceleme Makalesi
Review Article

Geliş Tarihi
Received
05.05.2024

Kabul Tarihi
Accepted
24.05.2024

Önerilen Atf Şekli /
Recommended Citation:

Küçükahmetoğlu, M. &
Oktay, K. (2024).
Turizm Eğitimi
Teorisindeki Gelişmeler
Üzerine Bir İnceleme,
Akşehir Meslek
Yüksekokulu Sosyal
Bilimler Dergisi, 17,
175-187.

ÖZET

Günümüzde turizm, kapsadığı ekonomik, psikososyal ve sosyokültürel boyutları ile evrensel bir olgu haline gelmiştir. Turizm olayının çok farklı yönleri olması sebebiyle, birçok bilim dalıyla uzak veya yakın, dolaylı veya doğrudan bir etkileşim halinde olduğu görülmektedir. Sektör olarak hizmetlerin yeterli düzeyde gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan bilgi birikimi bilimin birçok alanından sağlanan veriler aracılığı ile sağlanmaktadır. Turizm bilhassa beşeri bilimler disiplinleriyle etkileşimde bulunmakta olup, bu disiplinler arasında ekonomi, coğrafya, tarih, arkeoloji, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, felsefe, hukuk ve eğitim bilimleri yer almaktadır. Ekonomik olarak kalkınmanın yolu eğitim ve öğretimden geçmektedir. Karmaşık paydaş ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı turizm endüstrisinin gelişimi için eğitim, önemli bir etkidir. Turizm sektörü kendine özgü birçok karakteristik özelliği barındırmakta olup, emek-yoğun karakteri özelliği öne çıkmaktadır ve bu özellik de eğitimle gerçekleşmektedir. Hem turizm sektörü çalışanları, hem de yerel halka yönelik öğrenme gereksinimine turizme ilişkin eğitim faaliyetleri ile ulaşılmaktadır. Turizm özellikle gelişmekte olan ülkelerin bir kalkınma stratejisi olmakla birlikte kalkınma teorilerinden etkilenen ve bu teorilerin bakış açılarıyla şekillenmiş bir alan olup kalkınma teorilerinin gün ışığına çıkması oldukça önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı, turizm eğitimi teorisindeki yurt dışı ve yurt içi gelişmeleri değerlendirmek ve gelecekte yapılacak araştırmalara referans olacak kavramları açıklamaktır. Çalışmada literatür incelemesi yöntemi kullanılmış olup, yurt dışı ve yurt içi turizm eğitimi teorisindeki gelişmelere yön vereceği düşünülen tarihsel süreç açıklanmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler sonucunda tüm paydaşların görüşleri alınarak turizm eğitimi programları içine turizm okuryazarlığı yetkinliklerinin kazandırılmasının yanında sürdürülebilir turizm kavramı bütünsel bir yaklaşımla yerleştirilerek, verilecek eğitim ve öğretimin sonunda bütün turizm çeşitlerinde tüm etkinliklerin sürdürülebilir olmasının gerekliliği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Teori, Turizm eğitimi, Turizm eğitimi teorisi

ABSTRACT

Today, tourism has become a universal phenomenon with its economic, psychosocial, and sociocultural dimensions. Since tourism has many different aspects, it interacts with many branches of science, whether far or near, indirect or direct. The knowledge required to provide adequate services as data from many fields of science provides an industry. In particular, tourism interacts with humanities disciplines such as economics, geography, history, archaeology, sociology, psychology, anthropology, philosophy, law, and education. The path to economic development leads through education and training. Education is essential in developing the tourism industry, where the relationships between the various players are very complex. The tourism sector has many unique characteristics, and its labor-intensive nature stands out. This characteristic is realized through education. The learning needs of both employees in the tourism sector and the local population are met through tourism-related training activities. Despite the fact that tourism is a development strategy, particularly for developing nations, development theories have an impact on and shape this industry. This study aims to evaluate the international and national developments in tourism education theory and to explain concepts that can serve as a reference for future research. The study uses the literature review method to explain the historical process that is believed to guide developments in international and national tourism education theory. From the data obtained, it emerges that the concept of sustainable tourism takes a holistic approach and that, at the end of education and training, all tourism activities must be sustainable to acquire competencies in the field of tourism.

Keywords: Tourism, Theory, Tourism education, Tourism education theory

GİRİŞ

Turizm gelişmişlik düzeyi yüksek milletler yanında gelişmekte olan milletler tarafınca geçmişten günümüze yoğun olarak ilginin gösterildiği sektörlerin başında olması özelliğinin yanında; kapsadığı ekonomik, psikososyal ve sosyokültürel boyutları ile evrensel bir olgu haline gelmiştir. Turizm, ekonomi boyutuyla ülke ekonomilerine büyük katkılar sağlamakta, turizmin iktisadi etkisi her geçen gün artmaktadır (Keung, 2000: 121-134).

Turizm pazarında rekabetin artması, nitelikli insan gücüne olan gerekliliği açığa çıkarmış turizmin eğitimle ilişkili psikososyal ve sosyokültürel boyutları karşımıza çıkmıştır (Sem ve Clements, 1996: 92-105). Sosyal bilimlerin birçok alt dalıyla etkileşim halinde olan turizm özellikle eğitim bilimleri ile yakından ilişkilidir. Küreselleşmenin günümüzde dalga dalga yayılması, bilişim ve yazılım teknolojilerindeki olağanüstü gelişme ve değişimler, birçok alandaki uluslararası büyüme yarışı, ister istemez turizm eğitimi alanında da yeni yaklaşım ve teorilerin geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Turizm gibi çok disiplinli, yapılan faaliyet ve çalışmaların büyük oranda işgücüne dayalı olarak yürütüldüğü karmaşık paydaş etkileşimlerine ve ilişkilerine dayanan bir sektör için eğitim çabaları büyük bir önem taşımaktadır.

Ülkenin kalkınmasında önemli bir rol oynayan eğitim, doğrudan insan üzerine yapılmış bir yatırımdır (İnce, 1998:14). Günümüzde bilgiyi temel alan toplumların temel yapı taşı eğitim olmaktadır. Ülkelerin gelişmesine, adaletli olarak inşasına katkı sağlayan, iyi bir yatırım olan eğitim, yeni nesilleri toplum hayatına hazırlamayı ve kişiliklerini geliştirmelerini amaçlamakta, onlara beceri, bilgi ve anlayış kazandırma faaliyeti olarak tanımlanmaktadır (Hacıoğlu vd., 2008). Günümüz milletleri, eğitim sürecini kendi çıkarları doğrultusunda yöneterek, hedeflerine uygun özellik taşıyan kişilerden oluşmuş bir toplum oluşması için eğitim sistemlerini belirledikleri hedeflere göre düzenlemektedirler.

Turizm eğitimi, bir ülkedeki eğitim kuruluşları vasıtasıyla, ülke insanının turizm olayı konusunda davranış ve tutumlarını olumlu anlamda değiştirebilmek amacı ile yapılan eğitim-öğretim faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır (Sarı, 2007). Türkiye’de turizm eğitimi ilk ve ortaöğretim ile yükseköğretim kurumları müfredatlarına turizm konularının eklenmesi ile verilmektedir. Turizm eğitimi ile toplumda turizm bilinci ve turizm şuurunun yerleştirilmesi sağlanmakta, turizm kaynaklarının sürdürülebilirlik düzeyi arttırılmakta, konuklara karşı hakkaniyeti sürekli olarak sağlayabilecek anlayış oluşturulabilmek mümkün olmaktadır (Olalı, 1984: 15-16).

Modern bir turizm anlayışı hizmet kalitesini gerektirmekte olup turistler ile turistlere hizmet eden görevliler arasında iletişimin sağlıklı olarak gerçekleştirilmesi hedeflemektedir. Bu hedefin, önemli oranda sektörde çalışmakta olan iş gücünün mesleki ve teknik eğitimine bağlı olduğu görülmektedir (Christou, 1999: 683-691). Bu doğrultuda turizm eğitiminin ana hedefi, sektörde çalışacak işgücüne genel anlamda eğitimler vermenin yanında, turizme ilişkin bilinç ve felsefe kazandırma, sektörün gelişimine katkı sunmak ve turizm sektörüne kalifiye, yetişmiş personel sağlamaktır (Mısırlı, 2002: 39-55).

Temel olarak doğal kaynaklara dayanmakta olan turizm, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kalkınma teorileri etkisiyle değişime uğramış ve kalkınma süreçlerine bağlı olarak turizm faaliyetleri de eş zamanlı olarak bir dönüşüm geçirmiştir (Yılmaz vd., 2021:2). Turizm eğitimi başlangıçta ekonomik yararları ile ön plana çıkarken, turizm ekonomisi temelinde inşa edilmiştir. 1970 yılı sonrasında yaşanan enerji krizinin yol açtığı çözüm arayışları neticesinde sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik kavramı vurgulanmış, bunun sonucunda sürdürülebilir turizm kavramının, turizm eğitimi müfredatına eklenmesi gündeme gelmiştir. Turizmin sadece ekonomik yararı ön plana çıkarılmadan, sosyokültürel ve ekolojik kapasiteleri taşıma durumları da dikkate alınarak yönetilmesi gerekliliği, turizm eğitimi müfredatlarında da yeni bir yapılanma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Kozak, 2020: 127).

Turizm endüstrisinin ülke ekonomisine ve kalkınmaya katkısı tartışılmaz derecede büyük olduğu düşünüldüğünde turizme dair eğitimin kalitesinin önem arz eden konuların başında olduğu açıktır (Aymanıkuy ve Aymanıkuy, 2011: 21). Turizm eğitimi özellikle gelişmekte olan ülkelerin bir kalkınma stratejisi olmakla birlikte kalkınma teorilerinden etkilenen ve bu teorilerin bakış açılarıyla şekillenmiş bir alandır. Bu bilinç doğrultusunda, özellikle 1990 yılından sonra öğretim faaliyetlerine yüksek bir önemin verildiği görülmektedir. Teknolojik yeniliklerin bu dönemde hızla gelişmesi ve değişmesiyle farklı beceri ve yetkinlikler doğmuş, oluşan durum ise turizm çalışanlarının farklı becerilerin yanında yeni yetkinlikleri edinmesini ve kullanmasını gerekli kılmıştır

(Walker, 1992: 221). Bu zorunlu durum, eğitim-öğretim etkinliklerinin de değişmekte olan şartlara ve ihtiyaçlara uygun olmasını gerekli hale getirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, geçmişten günümüze turizm eğitimi teorisindeki yurt dışı ve yurt içi gelişmeleri özetleyerek, turizm eğitimi ile ilgili teorileri değerlendirmek ve gelecekte yapılacak araştırmalara referans olacak turizm eğitimi teorilerini ve kavramları açıklamaktır. Bunun yanında tüm turizm paydaşları için turizm eğitimine yönelik güncel teorilerin geliştirilmesine ilişkin öneriler sunulmaktadır. Araştırma, literatürde konuya ilişkin çalışmaların sınırlı olması nedeniyle önem taşımaktadır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Turizm sektörü, yerel, bölgesel ve ulusal kalkınma açısından bakıldığında son derece önemli bir kaldıraç görevi üstlenmektedir. Eğitim, turizm gibi faaliyetlerin büyük oranda işgücüne dayalı olarak yürütüldüğü, karmaşık paydaş ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı bir sektör için büyük önem taşımaktadır. Turizm endüstrisinde çalışacak insan kaynağının veriminin artırılması, ancak kaliteli ve güncel bir öğretim programları ile mümkün olacağından, yenilenmiş bir müfredata gereksinim duyulmaktadır. Bu müfredatlar sadece kazanımları değiştirmemeli, bunun yanında bireylerin bilgileri, becerileri ve düşüncelerini de değiştirebilmeye özelliği göstermelidir (Örücü, 2002. 427-428).

Turizm endüstrisinde çalışacak olan personelin yaptığı işe karşı olumlu bir mesleki tavır sergilemesi gerekmekte olup böyle bir tutum kazandırılmadıkça, turist memnuniyeti ve sadakati sağlanamamaktadır. Oysaki turizm endüstrisinde çalışan personelin, tutumu, performansı ve davranışları turist memnuniyeti ve sadakati açısından oldukça önemli bir göstergedir (Jiang ve Tribe, 2009). Sektörde sürekliliğin sağlanabilmesi için sürdürülebilir bir turizm anlayışı yanında, bütünsel olarak sektörde niteliği yüksek insan kaynağının varlığı ve devamlılığı yaşamsal bir önem taşımaktadır (Solmaz ve Erdoğan, 2013: 558). Bununla birlikte sadece turizm eğitimi almak yeterli olmamakta, verilen eğitimin düzeyi ile birlikte niteliği de sektördeki verimliliğe etkisi olan önemli bir faktör olmaktadır (Olçay, 2008. 384-385).

Turizm eğitimi çok disiplinli bir görünüm sergilemekte olduğundan, özellikle 1970 yılından sonra turizm eğitimi teorileri ile ilgili tartışmalar başlamış, var olan turizm bilgilerinin sentezlenmesiyle oluşturulmuş çağdaş turizm eğitimi teorileri yaratma çabaları gün yüzüne çıkmıştır. Turizmin ekonomik boyutu yanında sosyokültürel ve ekolojik kapasiteleri taşıma durumları da dikkate alınarak yönetilmesi gerekliliği, turizm eğitimi programlarında da yeni bir yapılanma gereksinimini ortaya çıkarmıştır (Kozak, 2020: 127).

Günümüz Dünya'sında genel olarak turizm sektörüne ilgi artmış, bu durum da, özellikle lisans düzeyi ve sonrası turizm eğitimi veren okul sayılarının ve turizm programlarının sayılarını hızla arttırmıştır. Turizm sektörü emek-yoğun ağırlıklı karakteristik özelliği ile öne çıktığı için verilen hizmetin niteliği, eğitimin kalitesi ile ilişkili olmaktadır. Turizm endüstrisi ayrıca gelişmekte olan ulusların bir kalkınma stratejisi olmakla birlikte kalkınma teorilerinden etkilenen ve bu teorilerin bakış açılarıyla şekillenmiş bir alandır. Bu kapsamda turizmin bir bilim dalı kabul edilmesi üzerine yapılan tartışmalar da turizm eğitimi teorisindeki gelişmeleri beraberinde getirmiştir.

YÖNTEM

Çalışmada literatür incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Turizm özellikle gelişmekte olan ülkelerin bir kalkınma stratejisi olmakla birlikte kalkınma teorilerinden etkilenen ve bu teorilerin bakış açılarıyla şekillenmiş bir alan olma özelliği göstermektedir. Bunda dolayı kalkınmaya ilişkin teorilerin anlaşılır bir şekilde açıklanması, turizm gelişme süreçlerinin anlaşılmasını sağlaması nedeniyle oldukça önemli görülmektedir. Araştırmada kalkınma teorileri sınıflandırılarak, turizm eğitimini nasıl şekillendirdiği değerlendirilmiş, bu amaca binaen literatür incelemesine dayalı bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Durum araştırmalarında toplanan veriler içerik veya betimsel analiz yoluyla analiz edilebilir. Bu çalışmada elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla değerlendirilmiştir. Betimsel analiz verilerin özgün formuna bağlı kalarak doğrudan alıntılarla verilerin betimsel bir yaklaşımla okuyucu kitlesine sunulmasına ilişkin bir analiz yöntemidir (Walcott,1994). Literatür incelemesi yöntemiyle turizm eğitimi teorisine ile ilgili basılı yayın ve raporlar ile elektronik ortamdaki dokümanlar incelenmiştir. Araştırma sorunsalından ve araştırmanın kuramsal yapısından oluşturulmuş çerçeveden hareketle

yurt dışı ve yurt içi turizm eğitimi teorisindeki gelişmelere yön vereceği düşünülen tarihsel süreç açıklanmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada, turizm eğitimi teorisindeki gelişmelere ilişkin ortaya çıkan farklı kuramlar sunulmaktadır. Bu kapsamda açıklanmış olan turizm eğitimi teorileri başlıkları sırasıyla şu şekildedir:

- 1-Modernleşme Teorisi
- 2-Bağımlılık Teorisi
- 3-Neoliberal Ekonomi Teorisi
- 4-Alternatif Kalkınma Teorisi
- 5-Sürdürülebilir Turizm Teorisi

Modernleşme Teorisi ve Turizm Eğitimi

Modernlik özellikle 18. yüzyıldan sonra Avrupa kıtasında başlayan, asıl şeklini Kuzey Amerika'da gördüğümüz bir teori olup 19.yüzyıldan itibaren batının dışındaki ülkelere de yayılmaya çalışılan ve ya dayatılmış olan toplumsal bir yaşam biçimi olarak tanımlanmaktadır. Avrupa medeniyetinin dışında yer alan toplum ve milletlerde oluşturulmaya çalışılan değişim ve gelişmeleri açıklamayı esas alan teoriye göre; özgürlüğü sağlamayı amaçlayan ve ilerici bir gücü oluşturan endüstrileşme batı dünyasında gerçekleşmeye başlamıştır. Modernizasyon talep eden toplum ve uluslar, batı uluslarındaki toplumsal yapıyı, siyasi örgütlenmeyi, teknoloji ve eğitimi hedef alarak benimsemeli ve batının geçmiş olduğu yolları takip etmelidir. (Hopper, 2012: 30). Modernizasyon teorisi, modernleşmenin evrensel bir süreç olduğu vurgusundan hareket etmekte, Batı dışında kalan diğer toplumların bu sürecin içine dahil olmasının bir şekilde mümkün olduğunu kabul etmektedir. Teori, Batı ülkelerinin izlemiş olduğu tarihsel süreci, inceleme nesnesi olarak aldığı toplumların da izlemesini gerekli görmekte ve örnek bir toplum modeli şekline sunmaktadır (Yıldırım, 2014).

Modernizasyon, gelişme sürecinde olan ülkeler tarafınca yapılmakta olan turizme yönelik çalışmaların gizli temelini oluşturmakla birlikte döviz girişleri, istihdam artışları, teknoloji transferleri yanında sermayeyi geliştiren ve batı ülkelerine ait değerlerle beraber daha modern bir hayat için kullanılan kalkınma stratejileri şeklinde tanımlanmaktadır (Çiçek ve Sarı, 2018: 998). Modernizasyon teorisine göre problem, az gelişmiş ulusların iç yapısında gizli olup bu yapı sadece sanayileşmesini tamamlamış ulusların yardım ve desteği ile kırılabilecektir. Bu durumda gelişmemiş milletlerin ilerlemesini engelleyen norm ve değerler değiştirilmeli ve ya güncellenmelidir. Bahsi geçen engellerin kaldırılması veya minimum düzeye düşürülmesi iktisadi büyümeyi sağlayacak, dolayısı ile modernizasyon gerçekleşecektir. Bu teoriye göre devletlerin, iktisadi planları uygularken ve ticaret anlaşmaları yaparken turizm faaliyetlerine daha fazla dikkat etmeleri ve önem vermeleri gerekmektedir (Telfer, 2002. 52). Turizm eğitimi ve modernizasyon teorisi arasındaki güçlü bağlantıların bulunması aşıkardır. Örnek olarak nitelikli bir turizm eğitimi ile istihdam ve gelir meydana getirilecek, bu sayede ekonomik olarak büyüme sağlanacak, ekonomik faydalar gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere yayılacak, bu ülkelerin de gelişimine katkısı olacaktır (Olalı ve Timur, 1988). Modernleşme sürecinde az gelişmiş uluslar için turizm aynı anda kalkınma ve zenginleşmenin ön koşulu olan modern değerlerin yaygınlaşmasını sağlayacak, tarımsal toplumdan hizmet veya sanayi sektörünün önem kazandığı modern topluma dönüşme sürecinde turizm sektörü etkisini gösterecektir (Roney, 2011: 63). Eğitim sürecinin egemen siyasi ideolojinin elinde tutulmasının yanında egemenliğe haiz sınıf ideolojilerinin eğitim-öğretim vasıtası ile kitleler halinde aşılmasının sonucunda eğitim sürecinin modernizasyon için epey önemli bir faktör olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. (Althusser, 2008: 222)

Tablo 1. Modernleşme Teorisi ve Turizm Eğitimi Üzerinde Yapılmış Çalışmalar

Yazar/ Yazarlar	Temel Bulgu
Bourdieu ve Passeron (1977), Bourdieu ve Wacquant (1992)	Modern toplumlarda eğitim bireyin çeşitli rol ve beceriler kazandığı ve kültürel bir sermayeye sahip olduğu bir alandır. Eğitim sayesinde bireyler, yeni rol ve yetenekler kazanırken yaşadığı toplumda ise yeniden üretim sürecine dahil olmaktadır.
Gellner (1983)	Bütün milleti aynı kültür ve dil çevresinde birleştirmeyi sağlayacak milli bir eğitim-öğretim sistemini oluşturmadan milli bir kimlik veya milletten bahsedilmesi imkansız hale gelmektedir. Modern eğitim bir aynılaştırma ve milli bir kimliği oluşturma projesi olup belirlenmiş kültürel değer ve geleneklerin aktarıldığı, belirli kültür değerlerinin ise dışlanmış olduğu bir alan olmaktadır.
Poole (1993)	Moderniz teorisi on sekizinci yüzyılda Batı dünyasında başlayan ve tüm dünya ülkelerine özellikle son yüzyılda dayatılmaya çalışılan bir toplum biçimidir.
Brohman (1996).	Müdahaleyi esas alan yaklaşımda ilerleme, kalkınma planlarının kabul edilmesi yanında yabancı ülke yatırımlarıyla iş birliğine açık reform yanlısı devletlerde gerçekleşmektedir.
Kahraman ve Keyman (1998)	Türk toplumunun modernleşmesi de eğitim ile gerçekleşirken, ulusal eğitim sistemi akıl yolu ile baştan aşağı toplumun modernleştirilmesi projesi şeklinde tanımlanmaktadır.
Akşit (1998)	Toplumsal veya ulusal bunalımların demokratik yollarla aşılması iktisadi, toplumsal ve siyasal alanlardaki yeni üretimler yanında belli bir dönüşüm yolu ile olmakta; eğitim, kültür ve bireysel alanlarda oluşturulan yeni baştan üretme süreçleri ve gerekli dönüşümler ile ilgili olmaktadır.
Aramberri (2010)	Kitle turizmi modernleşmenin öncüsü olarak karşımıza çıkmakta, eğitim düzeyinin artması turizme olumlu yansımaktadır.
Roney (2011)	Gelişmekte olan uluslar için turizm kalkınmanın ilk koşulu olmakla birlikte modernleşmenin yaygınlaşmasını sağlayacak ve katalizör bir rol üstlenecektir.
Hopper (2012)	Modernizasyon isteyen toplum ve ulusların, batı uluslarında var olan kurum ve yapıları, siyasal örgütlenmeyi, eğitim ve teknolojik gelişmeleri hedef alarak benimsemeli, batının izlediği yolları takip etmelidir.
Cevizci (2012)	Modernizm, sınırlarını sürekli olarak genişleterek, kapitalizm ile küresel pazarı hızlandırmıştır. Modernleşme teknolojik ve bilimsel keşifler ve yeniliklerin yanı sıra endüstrideki ilerlemeler, demografik hareketler, ulus devletler ve kitlesel hareketler ile meydana gelen sosyokültürel ve iktisadi değişimler bütünü olarak tanımlanmaktadır.
Postman (2013)	Gelişmiş teknolojilerin sonucunda maddi kültürün değişmesi beklentisi oluşmuş, teknokrat yaklaşım, sıradan insanlar yani halkın sosyal ve politik konularla ilgilenmesini sağlamış, modern işçi sendika ve örgütlerinin temeli atılmış, okur-yazarlık hızla artış göstermiştir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bağımlılık Teorisi ve Turizm Eğitimi

Bağımlılık teorisi, modernizasyon teorisine ve Güney Amerika'da hakim olan gelişim politikasına tepki olarak, az gelişmişlik probleminde civar ülkelere yeni bir bakış açısı olarak doğmuştur. Marksizm ve Yapısalcılık kuramları çerçevesinde iki ana kaynakça beslenmekte olan bağımlılık teorisi etrafında iki yeni yaklaşım ortaya çıkmıştır. İlk grup, milletlerarası ilişkiler yanı sıra, bağımlı milletlerin dinamiklerini belirlerken yerel ilişkileri vurgulamış, diğer grupta ise milletlerarası ilişkiler dikkate alınarak bağımlılık kavramını tanımlamaya çalışmıştır (Akdemir, 2017).

Az gelişmişlik teorisi şeklinde de tanımlanan bağımlılık teorisine göre dünya, çevre ve merkez ülkeler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Frank, 1967). Merkezi modern ve gelişmiş uluslar oluştururken, merkezde yer alan gelişmiş ülkelere bağımlı olarak yaşamakta olan az gelişmiş uluslar ise çevreyi temsil etmektedir. Bu sistemde çevrede bulunan ulusların görevi, merkezde yer alan sanayi olarak gelişmiş devletlere ucuz besin ve hammadde sağlamaktır. Batı odaklı sermaye, teknoloji ve değerler çevre ülkelere doğru yayılması, az gelişmiş ulusların kaynaklarının tüketilmesine yol açarak bu ülkelerin merkeze daha fazla bağımlı olmasına neden olmaktadır (Chaperon ve Bramwell, 2013). Bu bağımlılığın aşırı olarak hissedilmiş olduğu sektörlerin başında da turizm sektörü gelmektedir (Lea, 1988).

Bu kurama göre turizm, gelişmiş uluslarla az gelişmiş uluslararasıdaki açığı kapamaktan öte daha da genişletmektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde, bağımlılık ilişkisinin şiddeti ülke olarak sunulmuş olan turizm hizmetinin niteliği ve türüne göre değişim göstermekte, öncelikle her şey dâhil sistemler ve paket turlarda bağımlılık düzeyi en üst noktaya çıkmaktadır (Soyak, 2010).

Tablo 2. Bağımlılık Teorisi ve Turizm Eğitimi Üzerinde Yapılmış Çalışmalar

Yazar/ Yazarlar	Temel Bulgu
Britton (1982)	Turizm, az gelişmiş olan ülkelerin, gelişmiş batı ülkelerinin ekonomileriyle bütünleşmesini sağlamakla birlikte az gelişmiş ülkelerin kaynakları batı tarafından sömürülmektedir. Küresel ve uluslararası şirketlerin geliştirmekte olan ülkelerde önemli bir oranda yer almasından dolayı seçkin yerli insanlar ile yabancı yatırımcıların turizmden fayda sağlayanlar oldukları açıkça görülmektedir.
Bertram (1986)	Turizm ile bağımlılık teorisi arasındaki ilişki incelendiğinde, küçük ölçekteki alternatif turizm faaliyetlerinin her şartta sürdürülebilirliğe uygun, büyük ölçekteki turizm etkinliklerinin de sürdürülebilir olmadığı düşüncesinin her zaman için doğru olmayacağı görülmektedir. Bölge ve yöreye uygun anlayışın ve özel uygulamaların dikkate alınmasına gerek duyulmaktadır.
Khan (1997)	Gelişmekte olan uluslarda turizm yatırımı için büyük miktarda gerekli olan para, tecrübe, bilgi birikimi ve eğitim anlayışı yabancı ülkelere ithal edilmektedir. Yabancı ulusların sahip oldukları restoran ve otel zincirleri sayılarının hızlı bir şekilde artış göstermesi yaşanan durumu açıklayabilecek en iyi örnektir.
Timothy ve Ioannides (2002)	Tatil köyü gibi büyük ölçekli turizm işletmeleri, geçmiş yıllarda yabancı ürünler ve iş gücüne bağlı iken, günümüzde sürdürülebilir eğitim politikaları ile yerel ürün ve işgücünün kullanımını sağlayabilmekte ve bu durumun bölgeye ekonomik olarak katkı vermektedir.
Mbaiwa (2005) , Chaperon ve Bramwell (2013)	Batı odaklı sermaye ve anlayışın eğitim, teknoloji ve değerler ile çevreye doğru yayılması, geliştirmekte olan ülkelerin kaynaklarının tüketilmesine ve başta turizm sektörü olmak üzere tüm sektörlerde batılı ülkelere daha bağımlı olmasına neden olmaktadır.
Öztürk (2015)	Bağımlılık kuramı, az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler arasında özellikle eğitim, teknoloji ve sanayi gibi eşitlik taşımayan ilişkilerin açığa çıkarılmasını sağlaması ile faydalı görülmesine rağmen, mevcuttaki küresel ekonomi düzeninde fonksiyon olarak alternatifini sağlayan bir düzeni oluşturmada yetersiz kalmıştır

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Neoliberal Ekonomi Teorisi ve Turizm Eğitimi

1980 sonrası hızlanmış olan neoliberal ekonomi anlayışı sonucunda üretim sektörlerinin marjı kârı düşmüş, hizmetlerle ilgili sektörler daha fazla kâr getirmeye başlamıştır. Sanayisizleşme eğilimi şeklinde de tanımlanan süreç, hizmetler sektörleri özelinde özellikle turizm endüstrisi sermaye piyasalarının yeni limanı olmuştur. Neoliberalizm teorisine göre, devletin ürettiği mal ve hizmetler rekabete kapalı olduğundan pahalı ve kalitesiz olmaktadır. Bu durumda özellikle hizmet sektöründe fiyatları düşürmek, kaliteyi yükseltmek adına özel sektöre önemli bir görev düşmektedir.

Neoliberalizm yaklaşımına göre turizm, kalkınmanın bir seçeneği olmasından öte, dünya ekonomisine açılmış olan önemli bir kapı olarak görülmüştür. Neoliberalizm politikalarının yaygınlaşmasının sonucunda devlet, emek ve sermaye arasındaki üç ayaklı dengenin bozulması sonucu; devleti yönetenlerin olan sermayeyi kendi devletlerine çekmeye yönelmiş olup, bunun sonucunda dünya ekonomisiyle bütünleşme çabasına girilmiştir. Özellikle turizm istihdamı politikaları tecrübe, uzmanlaşma, eğitim benzeri tercihlerin sonucuna bağlı olduğu için, koşulları sağlayabilen yöresel emeğe yönelik olarak şekillendirilmiştir (Aykaç, 2009: 42).

Tablo 3. Neoliberal Ekonomi Teorisi ve Turizm Eğitimi Üzerinde Yapılmış Çalışmalar

Yazar/ Yazarlar	Temel Bulgu
Görenel (2002)	Neoliberal ekonomi dalgasının sonucunda kazanmış olan tarafta büyük ölçekli ve piyasalara hakim olan işletme ve fabrikalar olmuş, küçük ölçekli işletme ve atölyeler kaybeden tarafta yer almıştır.
Clarke (2005)	1970'li yılların sonlarına doğru ortaya çıkan neoliberal ekonomi anlayışı hem bireysel hem de toplumsal özgürlüğün artmasına neden olurken, girişimcilik ve rekabet odaklı serbest piyasa mantığının ön plana çıkmaktadır.
Davis, (2007)	Neoliberalizm ekonominin başlangıç noktasını meydana getiren özelleştirmeyle ilgili uygulamalar, eğitim ve gelirdeki adaletsizlikleri çoğaltırken, kentteki hizmetlere erişimi de azaltmıştır.
Yıldız (2008)	Neoliberal ekonomi teorisine göre, devlet tarafından üretilen hizmet ve ürünler rekabete kapalı, pahalı ve kalitesizdir. Bu durumda turizm başta olmak üzere hizmet sektörlerinde kalitenin yükseltilmesi, fiyatların düşürülmesi için özel girişim rekabet edebilmeli ve devreye girerek etkin rol almalıdır.
Tut (2013)	Sanayisizleşme eğilimi şeklinde de tanımlanan süreç, hizmetler sektörleri özelinde özellikle turizm endüstrisi sermaye piyasalarının yeni limanı olmuştur.
Telfer (2015)	Turizmle ilgili araştırmalarda iktisadi neoliberalizm belirti ve anlayışı diğer üç ilerleme kuramına göre daha az oranda dikkati çekmekle birlikte turizm sektörünün gelişmiş ve gelişmekte olan milletlere etkisi üzerinde yapılmış çalışmalar sonucunda, modernizm ve neoliberalizm bakış açıları ile birlikte şekillenmiş olduğu gözlemlenmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Alternatif Kalkınma Teorisi ve Turizm Eğitimi

Alternatif kalkınma teorisine göre ilerleme, ekonomi ile ilişkili etkenlerin yanında sosyokültürel, eğitsel etkenler ile ekolojik etkenleri içermekte olan ve bir çok katmanı bulunan karmaşık bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Alternatif kalkınma teorisinin başlangıç yeri, kalkınma sürecinin her toplumun kendi ihtiyaçlarına göre kendisi tarafından şekillendirilmesi gerekliliğidir. Sürdürülebilirlik kavramını ön plana çıkaran bu teori, toplum hayatında bilimsel, kültürel ve sosyal alanlarda doğa ve insani kaynakların verimli kullanılarak hayata geçirilmesini hedeflemekte ve bu kaynaklara saygılı olma anlayışı esasında toplumsal bir bakış açısıyla oluşturulmuş, katılımı ön plana almış bir süreç olarak tanımlanmıştır (Gladwin vd., 1995: 877).

Kitle turizminin olumsuz etkilerinin hissedilmeye başlamasıyla alternatif turizm çeşitleri karşımıza çıkmaya başlamıştır (Soyak, 2013). Kültür turizmi, ekoturizm, agroturizm, tabiat turizmi, sağlık turizmi, spor turizmi, macera turizmi ve dini turizm gibi güncel turizm çeşitleri gün geçtikçe yükselmekte olan turizm

trendleri olarak görülmektedir. Bunun yanında insanların hayat kalitesinde gözle görünür bir iyileşme yaşanması için turizmdeki alternatif eğilimlerin hayata geçirilmesi önemli görülmektedir. Turizm planlamalarında alternatif eğilim ve düşüncelerin dikkate alınması ile bu eğilimlerin hayata geçirilmesi turizm sektörünün başarılı olmasında etkin bir rol oynayacaktır.

Tablo 4. Alternatif Kalkınma Teorisi ve Turizm Eğitimi Üzerinde Yapılmış Çalışmalar

Yazar/ Yazarlar	Temel Bulgu
Streeten (1977)	Alternatif kalkınma insan ve çevresel kaygıları kapsayan daha geniş kapsamlı bir kaynak tabanlı "aşağıdan yukarıya" yaklaşımı önermektedir. Bu nedenle, alternatif kalkınma teorisi insanların kendi toplumlarına katkıda bulunması bakımından temel ihtiyaçları karşılamaktadır.
Redclift (1987)	Hem kronolojik hem de mantıksal olarak, kalkınma paradigması sürekliliğinin mevcut uç noktasını temsil eden alternatif kalkınma, ekonomik büyümeye dayalı politikalarından kopmayı savunmaktadır.
Sharpley (2000)	İlk olarak insanların hayat kalitesinin iyileştirilebilmesi için turizm sektöründe alternatif kalkınmayı hedefleyen kuramlara önem verilmesi, turizm uygulamalarının alternatif kalkınma kuramı görüşlerine göre gerçekleştirilebilmesi turizm sektörünün başarıları açısından önem arz etmektedir.
Urry (2009)	Turizmdeki bağımlılığa yönelik sorunların yanı sıra zaman geçtikçe ekosistemimize zarar vermesi ve yöresel kültürleri meta haline getirip değersizleştirilmesi olumsuzluklara yol açmış, bu durum sonucu turizm değer olarak sorgulanmaya başlanmıştır.
Özkök ve Gümüş (2009)	Kitlesel turizm hızlı bir şekilde ilerlemiş, kitlelerin bu ziyaretleri sonucunda turistik bölgelerde oluşan tahribat ve baskılar, alternatifleri ön plana çıkararak, turizmin farklı çeşitleri çözüm olarak gündeme gelmiş, alternatif turizme yönelik eğilimler artmıştır.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sürdürülebilir Turizm Teorisi ve Eğitim

Sürdürülebilir turizm “mevcut turistlerin ve ev sahibi bölgelerin gereksinimlerini karşılayan ve gelecek için kendini koruyan ve geliştiren turizm” olarak tanımlanmıştır (Dünya Turizm Örgütü, 1993: 7). Ciddi bir istihdam potansiyeli barındırmakta olan turizm, gelişim, rekabet edebilirlik ve sürdürülebilirlik açılarından insan ve insan kaynakları ile yakından ilişkilidir. Dünya Turizm Örgütü, turizm odaklı sürdürülebilir kalkınma için yeterli eğitim ve yeteneğe sahip iş gücü varlığını, turizm işletmelerinin başarısı için temel gereksinim olarak görmektedir. Dünya Turizm Örgütü’ne göre sürdürülebilir turizm, turizmin geleceğini düşünürken, turistin ve ev sahibinin de beklentilerini göz önüne almaktır (Kahraman ve Türkay, 2012).

Sürdürülebilir turizm, öğrencilerin özellikle etik değerlere ve bilgi birikimine sahip, bilinçli, girişimci ve liderlik özellikleri ile donatılmış şekilde yetiştirilmelerini zorunlu kılmaktadır (Sheldon vd., 2011). Bu durum eğitim kurumlarını öğrencileri daha sürdürülebilir bir gelecek için gereken bilgi ve yetkinlik ile donatma yönünde değişime yönlendirmektedir (Bone ve Agombar, 2011). Turizm alanındaki verilecek eğitim, öğrencilere gerekli bilgi donanımının yanında, etik konularda karar verme becerisi, liderlik yeteneği, hayat boyu öğrenme alışkanlığı, esnek düşünme, değişimi algılama ve anlayışlı davranma yetisi kazandırmalıdır (Padurean ve Maggi, 2011). Yeni eğitim anlayışı tüm bireylerin eğitim süreçlerine aktif katılımını öngörmektedir.

Farklı bir anlayış, yaklaşım ve farklı alanlarda beceri ve bilgi gerektiren turizmin sürdürülebilir olması için ve sürdürülebilir kalkınma destekleyebilmesi için bu alanda eğitim gereklidir (Goeldner, 2001). Profesyonel ve mesleki yeteneklerin edinilmesi, turizm alanında etkin bir eğitim modelinin göstergesi olarak görülmektedir (Busby, 2001). Turizm alanındaki eğitimin başarısı öğrenci odaklı olmaktan ve öğrenme süreçlerini kolaylaştıracak çağdaş teknolojilerden yararlanmayı da gerekli kılmaktadır (Berk, 2009).

Tablo 5. Sürdürülebilir Turizm Teorisi ve Eğitim Üzerinde Yapılmış Çalışmalar

Yazar/ Yazarlar	Temel Bulgu
Leiper (1990), Swarbrooke (1999)	Bütünsel eğitim yaklaşımında parçalardaki değişiklikler diğer parçaları da etkilediği gibi bütüne de zarar vermektedir. Bu durum sürdürülebilir turizmin bütüncül bir yaklaşım gerektirdiğini göstermektedir.
Inskeep (1991)	Sürdürülebilir turizm tanım olarak sürdürülebilir kalkınmadan gelmekte ve bu sürecin turizme uygulanmasını içeren bir kavramdır.
Wall (1997)	Sürdürülebilir Turizm Teorisinde yüksek düzeyde işbirliği ve bilgi paylaşımı gerekmektedir. Sürdürülebilir turizm birçok yönden sınırlı kaynakların rekabeti ve dağılımı hakkında zaman zaman politik bir çözüm de sunmaktadır. Bu anlamda sektörler arasında bir denge kurulması durumunda sürdürülebilir turizm potansiyelinde gelişmeler sağlanabilecektir.
Gough ve Scott (1999)	Sürdürülebilir turizm hedefine ulaşılabilmesi için eğitimin gerekli olduğu konusu büyük ölçüde kabul görmeye birlikte bu eğitimin içeriği konusunda tartışmalar devam etmektedir.
Deale vd. (2009)	Sürdürülebilirlik konusunun turizm eğitimi program ve müfredatlarında yeterince yer bulamadığı görülmektedir.
Moscardo ve Murphy (2011)	Sürdürülebilirlik ile ilgili konuların üniversite eğitim programlarına eklenmesi, okul dışında da davranışlar ve değerlerde değişimi gerektirdiği için basit bir uygulama olarak değerlendirilmemelidir.
Kahraman ve Türkay (2012)	Sürdürülebilir turizm anlayışı, turizmin geleceğine odaklanırken, turistlerin ve yerel halkın da beklentilerini de gözde almaktadır.
David (2016)	Sürdürülebilir turizm anlayışında en önemli özellik yerel halkla birlikte turistlerin de ihtiyaçlarının giderilmesidir. Bunun yanında turistik çekicilik olarak değerlendirilen kaynakların korunması ve zenginleştirilmesi önem arz etmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

SONUÇ

Bu çalışma geçmişten günümüze turizm eğitimi teorisine ilişkin yurt içi ve dışındaki gelişmeleri araştırmak için hazırlanmıştır. Turizm eğitimi içerikleri üzerinde tartışmalar günümüzde daha da artmış, turizm eğitimi program ve müfredatlarında özellikle sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik kavramlarının eklenmesi konusu gündeme gelmiştir. Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşılabilmesi için sürdürülebilir turizm, önemli bir görev üstlenmektedir. Sürdürülebilir bir turizm için eğitim; sürdürülebilir kalkınmanın temel dayanaklarından biri olup turizm eğitiminin yeniden yapılandırılması halen devam etmektedir. Tüm paydaşların turizm eğitimi ile ilgili konularda bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi nihayetinde turizm okuryazarlığı yetkinliklerinin kazandırılmasının gerekliliği önem arz etmektedir. Kaynakların doğru kullanılması ve sürdürülebilir olması için turizm ile ilgili gelişmelerin bilimsel bir yaklaşım ile ele alınması gerekmektedir.

Dünya Turizm Örgütü istatistiklerine bakıldığında, dünya üzerindeki istihdamın onda biri, turizm sektörü ve endüstrisinde çalışmaktadır. Ciddi bir istihdam potansiyeli barındıran turizmin gelişmesi ve rekabet edebilmesi insana ve insan kaynaklarına bağlıdır. İnsan kaynaklarının iyileştirilmesi için hem mesleki eğitim hem de akademik eğitim önem taşımaktadır. Yeterli eğitim ve yeteneğe sahip işgücünün varlığı turizm işletmelerinin başarısı için temel bir gereksinimdir.

Turizm eğitiminin günümüz ve gelecekteki eğilim ve ihtiyaçlara sistematik bir biçimde cevap verme zorunluluğu, değerlere dayalı turizm eğitimi anlayış ve yaklaşımlarının gelişmesine yol açmıştır. Değer temelli ya da değerlere bağlı eğitim, geleneksel eğitim anlayışından farklı olarak, yalnızca bilgi ve beceri odaklı

olmayıp, gereken değerler üzerinde düşünmenin, fikir üretmenin öğretilmesine odaklanmaktadır. Ayrıca değer temelli eğitimde liderlik eğitimi ve yaşam boyu öğrenme desteklenmektedir. Böylece çevresel değişimin olumsuz etkileri ortadan kaldırılacak, turizm gibi dinamik bir alanda değerler, etik karar verme süreçlerine yön verebilecektir.

Turizm eğitimi programları içine sürdürülebilir turizm kavramı bütünsel bir yaklaşımla yerleştirilerek, verilecek eğitim ve öğretimin sonunda bütün turizm çeşitlerinde tüm etkinliklerin sürdürülebilir olmasının gerekliliği vurgulanmalıdır. Turizm eğitimi program ve müfredatlarının içeriğinin belirlenmesi süreçlerinde özellikle sektör temsilcileri başta olmak üzere tüm paydaşların görüşleri alınmalıdır. Turizmin sadece ekonomik faydası ön plana çıkarılmadan, sosyokültürel ve ekolojik kapasiteleri taşıma durumları da dikkate alınarak yönetilmesi gerekliliği göz ardı edilmemelidir. Özellikle sürdürülebilir turizm sürecinin uygulanabilmesi için, turizm eğitimi veren kurumların öğrencileri yanında diğer paydaşları da bilgilendirme görevi ve ikna etme sorumluluğu bulunmaktadır.

Turizm eğitimi müfredatlarına turizm okuryazarlığı yetkinliklerinin kazandırılmasının yanında sürdürülebilir turizm anlayışına uygun yeni bir yapılandırmaya gidilmesinin, turizm sektörüne yadsınamaz bir katkısı olacaktır. Bu eğitim sürecinin gelecekteki gelişmelere paralel olarak planlı olarak başlatılması ve devam ettirilmesi gerekmektedir. Bütün bu çaba ve çalışmaların sonucu, kaliteli bir hizmete sahip olunması yanında, kültürel ve doğal mirasın sürdürülebilirliği sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Akdemir, B. (2015). *Kalkınma Kuramları*, Erişim: <http://www.iktisatyazilari.net.362> adresinden (10. 04. 2017).
- Althusser, L. (2008). *Yeniden Üretim Üzerine*, Çeviren: A. I. Ergüden ve A. Tümertekin, Ankara, İthaki Yayınları.
- Aykaç, A. (2009). *Yeni İşler, Yeni İşçiler Turizm Sektöründe Emek*. İstanbul: *İletişim Yayınları*.
- Akşit, B. (1998). “Türkiye’de Kent-köy, Sınıf, Din ve Etnisite Farklılaşmaları ve Toplumsal Kültürel Bunalımdan Demokratik Çıkış” *Türkiye’de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları*, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara, s. 193-225.
- Aramberri, J. (2010). *Modern Mass Tourism*. Bingley: Emerald.
- Aymankuy, Y. & Aymankuy, Ş. (2013). Turizm İşletmeciliği Eğitimi Alan Öğrencilerin Turizm Sektöründeki İstihdamla İlgili Görüşleri ve Sektördeki Kariyer Beklentileri (Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Örneği), *Akademik Bakış Dergisi*,35, 1-21
- Berk, R.A.(2009). Multimedia TechingWith Video Clips:*TV Movies*. 5(1),1-21.
- Bertram, G. (1986) Sustainable Development in Pacific Micro-Economies. *World Development*, 14 (7): 809 –22.
- Britton, S. (1982). *The Political Economy of Tourism in the Third World*, Annals of Tourism Research, 9 (3): 331-358.
- Brohman, J. (1996). *New Directions in Tourism for Third World Development*, Annals of Tourism Reserach, 23 (1):48–70.
- Busby, G.(2001). Vocationalism in Higher Level Tourism Course: *The British Perspective*, 25(1), 30-43.
- Bone, E. & Agombar, J.(2011). *First Year Attitudes Towards and Skills in,Sustainable Development*.
- Bourdieu, P. & Passeron, J.C. (1977). *Reproduction in Education, Society and Culture*, Sage Publications, London.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L.J.D. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*, Polity Press, Cambridge.
- Cevizci, A. (2012). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Say Yayınları.

- Clarke, S. (2005). *The Neoliberal Theory of Society*, (İçinde: Neoliberalism - A Critical Reader, Derleyenler: Alfredo Saad-Filho ve Deborah Johnston, 50-59). London: Pluto Press.
- Chaperon, S., & Bramwell. B. (2013). Dependency and Agency in Peripheral Tourism Development, *Annals of Tourism Research*, 40:132-154.
- Christou, E. (1999). "Hospitality Management Education In Greece: An Exploratory Study", *Tourism Management*, 20(6): 683-691.
- Çiçek, D. ve Sarı, Y. (2018). *Kalkınma kuramları ve turizmin gelişimi*. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(4), 993-1015. <https://doi.org/10.21325/jotags.2018.34>.
- David, F., & David, F. R. (2016). *Strategic management: A competitive advantage approach, concepts and cases*. Pearson–Prentice Hall.
- Davis, M. (2007). *Gecekondu Gezegeni*, (çev: Gürol Koca), İstanbul: Metis Yayınları.
- Deale, C.S., & Nichols, J., Jacques, P.(2009) *Descriptive Study of Sustainability Education*, *Tourism Education*, 21(4) 34-42.
- Dünya Turizm Örgütü, (1993) *Sustainable Tourism Development*, 7.
- Frank, A. (1967). *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*. New York: Monthly Review Press.
- Gladwin, T. N., Kennelly, J. J., & Krause, T. S. (1995). *Shifting Paradigms for Sustainable Development :Implications For Management Theory and Research*. *Academy of Management Review*, 20 (4): 874-907.
- Hacıoğlu, N. , Kaşlı M. , Seda Ş. & Tetik N. (2008). *Türkiye’de Turizm Eğitimi*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Gellner, Ernest. 1983. *Nations and Nationalism*. Blackwell, Oxford.
- Goeldner, C.R. (2001) *Tourism Education*, *Journal of Teaching in Travel* 1(1), 97-107. Gough, S. & Scott, W.(1999).*Education and Training for Sustainable Tourism*.(CJEE), 4(1),193-212.
- Görenel. Z. (2002). *Küreselleşme*. İstanbul: OM-Ekonomi Politik.
- Hopper, P. (2012). *Understanding Development: Issues and Debates*. Cambridge, UK: Polity Press.
- İnce, F. (1998) *Turizm Sektöründe Sertifikasyonun Yeri ve Önemi*, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Jiang, B. & Tribe, J. (2009). *Tourism Jobs-Short Lived Professions: Student Attitude Towards Tourism Careers in China*, *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 8(1), 4-19.
- Inskeep, E. (1991). *Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach*. *VNR Tourism and Commercial Recreation Series*, New York.
- Kahraman, N. & Türkay, O. (2012), *Turizm ve Çevre*, 5. Baskı, Detay Yayıncılık, 112-185.
- Kahraman, H.B. ve Keyman, F. 1998. "Kemalizm, Oryantalizm ve Modernite", *Doğu Batı Dergisi*, sayı: 2, s: 65-77.
- Khan, M. M. (1997). *Tourism Development and Dependency Theory: Mass Tourism vs. Ecotourism*, *Annals of Tourism Research*, 24 (4): 988-991.
- Kozak, M. (2020). *Sürdürülebilir Turizm*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Keung, S. W. (2000). "Tourist's Perception of Hotel Frontline Employess' Questionable Job-related Behaviour", *Tourism Management*, 21(2):121-134.
- Lea, J. (1988). *Tourism and Development in The Third World*. London and New York: Routledge.
- Leiper, N. (1990). *Tourism systems* .Palmerston North: Department of Management Systems, Massey University. 1-40

- Mbaiwa, J. (2005). *Enclave Tourism and Its Socio-Economic Impact in the Okavango Delta*, Botswana Tourism Management, 26: 157-172.
- Mısırlı, İ. (2002). Turizm Sektöründe Meslek Standartları ve Mesleki Belgelendirme Sistemi (Sertifikasyon), *Anatolia Turizm Araştırma Dergisi*, 13(1), 39-55.
- Moscardo, G. & Murphy, L. (2011). *Towards Values Education in Tourism*. Journal of Teaching in Travel, 11(1), 76-93.
- Olalı, H. (1984) “*Türkiye’de Turizm Eğitiminin Yapısı ve Sorunları*”, *Turizm Eğitimi Tebliğ ve Tartışmalar*, TUGEV - Turizm Bankası AŞ. Vakfı Yay., İstanbul.
- Olalı, H. & Timur, A. (1988). *Turizm Ekonomisi*. İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık.
- Olçay, A. (2008). Türk Turizmde Eğitimin Önemi, *Gaziantep Üniversitesi*.
- Örücü, E. (2002). Otel İşletmelerinde Yöneticilerin Hizmet içi Eğitime Bakış Açıları (Marmaris Örneği), *Turizm Eğitimi Konferans- Workshop*, 11-13 Aralık Ankara, 427-443.
- Özkök, F. & Gümüş, F. (2009). *Sürdürülebilir Turizmde Bilginin Önemi*. Yönetim Bilimleri Dergisi, 7 (1), 51-71.
- Öztürk, N. (2015). *Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Bir Yaklaşım*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Padurean, L. & Maggi, R. (2011). TEFI Values in Tourism Education: A Comparative Analysis, *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 11(1), 24-37.
- Poole, R. (1993). *Ahlak ve Modernlik*, (Çeviren: M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Postman, N. (2013). *Teknopoli*, Çeviren: M. E. Yılmaz, Bursa, Sentez Yayınları.
- Redclift, M. (1987). *1987: Sustainable Development: Exploring the Contradictions*. London: Methuen.
- Roney, S. (2011). *Turizm Bir Sistemin Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Sarı, H.(2007). *Ortaöğretim Düzeyinde Mesleki Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Staj Sürecine Adaptasyonu Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sem, J. & Clements, C. (1996). “*Tourism and Recreation Management: Strategies for Public Lands*”, Parks and Recreation, 31(9):92-105.
- Sharpley, R. (2000). *Tourism and Sustainable Development: Exploring the Theoretical Divine*, Journal of Sustainable Tourism, 8(1), 1-19.
- Sheldon, P.J. , Fesenmaier, D.R. ve Tribe, J. (2011)*The Tourism Education Futures Initiative*.11(1), 2-23.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. Wallingford, UK: CABI.
- Solmaz, S.A. & Erdoğan, Ç. (2013). Turizm Eğitimi Alan Lisans ve Ön lisans Öğrencilerinin Turizm Endüstrisine Bağlılık Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *14. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, 05-08 Aralık 2013 Kayseri, 557-573.
- Soyak, A.(2010).*Turizm Sektöründe Bağımlılığın Sonuçları ve Politika Önerileri*. I.Erişim:<http://alkansoyak-yazıları.blogspot.com/2011/04/turizm-sektorunde-bagmlgn-sonuclar-ve.html> adresinden (08.12.2016).
- Soyak, M. (2013). *Uluslararası Turizmde Son Eğilimler ve Türkiye’de Turizm Politikalarının Evrimi*. Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4: 1-18.
- Streeten, P. (1977). Changing perceptions of development. *Finance and Development*, 14(3), 14.
- Telfer, D. J. (2002). *Development Teories and Tourism Theory*, (İçinde: Tourism and Development Concepts and Issues, Derleyenler: R. Sharpley ve D. Telfer), Clevedon: Channel View Publications.
- Telfer, D. J. (2015). *The Evolution of Tourism and Development Theory*. (İçinde: Tourism and Development:Concepts and Issues, Derleyenler: R. Sharpley ve D. Telfer, 31–73). Clevedon: Channel View.

- Timothy, D. J. & Ioannides, D. (2002). *Tour Operator Hegemony: Dependency and Oligopoly in Insular Destinations*. (İçinde: *Island Tourism and Sustainable Development: Caribbean, Pacific, and Mediterranean Experiences*, Derleyenler: Y. Apostolopoulos ve D. J. Gayle). Westport: CT: Praeger.
- Tut, G. (2013). *Neoliberal Ekonomide Turizm ve Rant: Kuşadası Kruvaziyer Limanı Özelleştirilmesi Örneği*, (Yükseklisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Urry, J. (2009). *Turist Bakışı*. (Çev: E. Tataroğlu ve İ. Yıldız), Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Walcott, HF (1994). *Dönüştürme Nitel Veri: Açıklama, Analiz ve Yorumlama*. Londra: SAGE Yayınları.
- Wall, G. (1996). *Linkages Between Tourism and Food Production*, *Annals of Tourism Research*, 23 (3): 635–53.
- Walker, J.W. (1992). *Human Resource Strategy*, Mc Graw-Hill Inc. Press.
- Yıldırım, A. (2014). *Modernleşme Kuramı*. Erişim: <http://www.tuicakademi.org> adresinden (14. 12. 2016).
- Yılmaz, T.; Boztaş, A.; Yılmaz, A.; Akgün, S. (2021). *Role of ecotourism in regional development in theory-practical axis: The case of Sapanca*. *An. Bras. De Estud. Turísticas*, 11, 1–18.
- Yıldız.N. (2008). *Neoliberal Küreselleşme ve Eğitim*. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi.11: 13 32.